

# ENTEĞRE RAPORLAMADA COVID-19 SALGININA İLİŞKİN VERİLERİN ANALİZİ\*

Prof. Dr. Tunç KÖSE<sup>a</sup>  
Dr. Şafak AĞDENİZ<sup>b</sup>

Ampirik Araştırma  
(Empirical Research)

*Muhasebe ve Vergi  
Uygulamaları Dergisi*  
Mart 2021; 14 (1): 189-219

## ÖZ

Günümüzde bilgi kullanıcılarının, taleplerinin karşılanabilmesi amacıyla kurumsal raporlama çerçevesinin de geliştiği görülmektedir. Kurumsal raporlamanın, geleneksel finansal raporlamadan çevresel raporlamaya, sürdürülebilirlik raporlamasından entegre raporlamaya doğru evrildiği görülmüştür. Entegre raporlama, kurumsal raporlamada yaşanan son gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumların yarattığı değeri, en kısa, öz ve anlaşılır şekilde, bütüncül ve stratejik bir bakış açısı ile paydaşlarına aktarabilme yolu olarak ortaya çıkan entegre raporlama, finansal ve sürdürülebilirlik raporlarının birleştirilmesinin ötesine geçerek, bugün birçok ülkede kullanılan bir raporlama yöntemi haline gelmiştir. Bu kapsamda, tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgınına ilişkin, entegre raporlarda bilgi sunulması gerektiği değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel amacı, entegre raporlarda COVID-19 salgının ne şekilde ele alındığının incelenmesidir. Çalışmada, Türkiye’de az sayıda entegre rapor yayımlayan şirket bulunması ve bu şirketlerden ise 5’inin raporlarında salgına yer vermesi sebebiyle Johannesburg Borsası’na kayıtlı 23 şirketin 2019 yılına ait entegre raporu, içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda, 9 şirketin entegre raporunda salgına ilişkin bilgi verdiği tespit edilmiştir. Bu şirketlerin de genel olarak entegre raporlarında COVID-19 salgınına ilişkin olarak kılavuz ilkeler ve içerik öğelere uyumlu olarak bilgi verdiği görülmüştür.

**Anahtar Sözcükler:** Kurumsal Raporlama, Entegre Raporlama, COVID-19 Salgını.

**JEL Kodları:** M41, M48, G18, G38.

## APA Stili Kaynak Gösterimi:

Köse, T., Ağdeniz, Ş. (2021). Entegre Raporlamada Covid-19 Salgınına İlişkin Verilerin Analizi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 14 (1), 189-219.

\* Makalenin gönderim tarihi: 16.05.2020; Kabul tarihi: 07.09.2020, iThenticate benzerlik oranı %31

<sup>a</sup> Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, [tkose@ogu.edu.tr](mailto:tkose@ogu.edu.tr)  
ORCID: [0000-0002-7578-4837](https://orcid.org/0000-0002-7578-4837).

<sup>b</sup> Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, [agdenizsafak@gmail.com](mailto:agdenizsafak@gmail.com)  
ORCID: [0000-0003-0373-4694](https://orcid.org/0000-0003-0373-4694).

## ANALYSIS OF DATA ABOUT COVID-19 DISEASE IN INTEGRATED REPORTING

### ABSTRACT

Today, it is observed that the corporate reporting framework has also improved in order to meet the demands of information users. It has been seen that corporate reporting has evolved from traditional financial reporting to environmental reporting, from sustainability reporting to integrated reporting. Integrated reporting is the last development in corporate reporting. Integrated reporting, which emerged as a way of transferring the value created by the institutions to its stakeholders in a short, concise and understandable manner, with a holistic and strategic perspective, has become a reporting method used in many countries today. In this context, it is considered that information should be presented in integrated reports on the COVID-19 disease affecting the whole world. The main aim of the study is to examine how the COVID-19 disease is handled in integrated reports. In the study, due to few companies have published integrated report in Turkey and 5 of these companies included the epidemic in their reports, the integrated report of 23 companies registered in the Johannesburg Stock Exchange for 2019 was analyzed using content analysis. As a result of the research, it was determined that 9 companies provided information about the disease in the integrated report. It has been observed that these companies also provide general information about the COVID-19 disease in accordance with the guiding principles and content elements in their integrated reports.

**Keywords:** Corporate Reporting, Integrated Reporting, COVID-19 Disease.

**JEL Codes:** M41, M48, G18, G38.

### EXTENDED ABSTRACT

#### Introduction

The crisis periods experienced in recent years have made it necessary for businesses to be transparent and accountable in their relations with stakeholders. It is not enough for companies to make financial reporting only for their shareholders, they are also expected to explain how they create value for all their stakeholders. Within the framework of these developments, the development of corporate reporting has also gained momentum with the production of qualified information that includes financial and non-financial information. It has been observed that corporate reporting evolved from traditional financial reporting to environmental reporting, from sustainability reporting to integrated reporting. Integrated reporting which is the latest development in corporate reporting, emerged as a way to convey it to its stakeholders in a concise and understandable way, with a holistic and strategic perspective.

Studies on integrated reporting gained momentum with the establishment of the International Integrated Reporting Council (IIRC) in 2010. IIRC published the International Integrated Reporting (ER) Framework in December 2013. The International ER Framework has been prepared to support companies in expressing strategy and performance better. Instead of

providing a template to be used in reporting, the framework describes the "Guiding Principles" and "Content Elements".

COVID-19 epidemic has spread rapidly since March 2020, the measures taken have adversely affected economic life all over the world. Since the epidemic in question may significantly affect companies in 2020, it is thought that companies should include risks and opportunities related to the epidemic in their 2019 integrated reports, as an event that may affect company value in the short and medium term. It is expected that this epidemic, which deeply affects economic and social life, and its possible effects should be included in integrated reports, which are advanced reporting. In this context, the main purpose of the study is to examine how the COVID-19 epidemic is handled in the companies' integrated reports. In the framework of this main purpose; the integrated reports of the companies for 2019 were analyzed with content analysis.

### **Literature On Research**

When we examine the studies on COVID-19, it is seen that these studies are mostly carried out in the field of audit. Bircan (2020) and Adana and Özbirecikli (2020) were examined the consequences of COVID-19 and uncertainty resulting from COVID-19 on businesses and its effects on audit profession. Karakaya (2020) and Köse and Ağdeniz (2020) were examined the concept of going concern and independent audit, which are regulated within the scope of ISA 570. However there is no study that examine the relationship between the COVID-19 and financial reporting. So, this is the one of the first studies in the literature that try to examine the relationship between integrated reporting and COVID-19.

### **Method Of The Research**

In the study, integrated reports were analyzed using content analysis. The category determined for the coding of the data to be obtained in the study and the types of information to be examined within the scope of these categories were determined as follows based on the International ER Framework:

- Category - Guidelines / Content elements
- Types of information to be included in the category - Disclosure Criteria

The following coding was used when evaluating the way content items and disclosure criteria were given in the integrated reports:

- No information: If there is no information on this subject in the report.

- General Information: If the subject is discussed in general in the report.
- Detailed information: If the report includes information supported by qualitative and quantitative data on the subject.

Due to the small number of companies engaged in integrated reporting in Turkey, Johannesburg Stock Exchange listed companies were included in the study. In determining the companies, the results of the best integrated reporting research conducted by Ernst and Young (EY) were taken as criteria. In this context, the integrated reports of 23 companies in total were examined.

### Findings Of The Research

First of all, companies from 23 companies that provided information on the COVID-19 outbreak in their integrated reports were identified. For this purpose, companies' integrated reports have been scanned using the words "corona", "covid" and "pandemic". It was determined that 9 companies included the epidemic in their integrated reports.

The page numbers and publication dates of these integrated reports were examined within the scope of conciseness principle. Looking at the publication dates of the integrated reports; it was seen that 2 companies published their integrated reports in February, 4 companies in March and 3 companies in April. Although COVID-19 was declared a pandemic on March 11, it is also included in the integrated reports of 9 companies. When the length of the integrated reports of these companies is evaluated, it was seen that the shortest report is 51 pages and the longest report is 256 pages.

The strategic focus and future orientation guideline state that companies should highlight significant risks. When the integrated reports are examined; overview of 5 reports on the COVID-19 outbreak; it was determined that 4 reports provided detailed information.

According to the connectivity of information principle, while 3 companies provide detailed information on how to respond to risks arising from the epidemic in question; 4 companies generally included this information, 2 companies did not provide any information.

According to the principle of stakeholders relationships; it is stipulated to provide all kinds of information that affects the company's ability to create value. In this context, 4 companies discussed the possible effects of the epidemic in detail; 3 companies provided general information, 2 companies did not provide any information on this matter.

The materiality principle requires the submission of any events that affect companies' ability to create value. In accordance with this principle, 5 enterprises generally provided information about the epidemic, while 4

companies provided detailed information about the epidemic and the effects of the epidemic, supported by qualitative and quantitative data.

An integrated report should include information about the company's organizational overview and external environment. It was seen that the COVID-19 outbreak was included in the integrated report of 9 companies as an important event affecting the external environment of companies. While 4 of these companies provided general information on the subject, it was determined that 5 companies provided detailed information.

Within the scope of governance content item, information should be given about the processes used against possible risks and the measures taken by governance managers. When the companies' integrated reports were examined; despite the opportunities and risks of the epidemic, 4 companies did not provide information about the processes, approaches and measures taken within the scope of corporate governance, 4 companies provide information in general, and 1 company provides detailed information.

The integrated report should provide detailed information about the business model of the company. In this context, since the COVID-19 outbreak is an important factor that can affect the business model of the enterprise, it was included in the integrated report of 9 companies. While 5 of these companies give general information on the subject; 4 companies provided detailed information.

The integrated report should provide information about the risks that the company may encounter in the short, medium and long term and how to act against these risks. 6 out of 9 companies generally address the risks of the COVID-19 outbreak; 3 of them were seen to be evaluated in detail.

The likelihood of the risks brought by the epidemic and the possible effects if it occurs; 2 companies analyzed in detail, 4 companies provided general information. While 2 companies provided detailed information regarding the measures taken to mitigate the impacts of these risks, 5 companies provided general information and 2 companies did not provide any information.

Within the scope of strategy and resource allocation; It was seen that the epidemic risks are evaluated in detail by 2 companies, while 4 companies generally provide information on the subject. 3 companies did not give any information about how to evaluate these risks.

Whether the company has achieved its goals, in other words, information on its performance should be included in the integrated report. In this context, re-determining and evaluating risks and opportunities regarding the COVID-19 outbreak for 2020 will significantly affect the performance of the company. When the published integrated reports were examined; 2 companies gave detailed information on this subject; it was seen that 3

companies made statements in general and 4 companies did not give any information.

The integrated report should include possible events that may be encountered while implementing the company strategy and their possible effects on the future performance of the company. When viewed from this angle; 4 companies explained their possible expectations for the COVID-19 outbreak in detail in the report, and 5 companies provided general information. While 3 companies analyzed the possible effects of the epidemic in detail, 3 companies made an analysis in general, 3 companies did not make any analysis. Despite the effects of the epidemic, regarding the organization of the company; while 3 companies provided detailed information, 2 companies provided general information and 4 companies did not provide any information. It was seen that an assessment of how the epidemic might affect the achievement of the company's strategic goals was made in detail by 2 companies, and 3 companies were generally made.

It deals with identifying the topics to be included in an integrated report according to the outlook content item. Here, the concept of materiality is considered as an evaluation criterion in determining the issues to be included in the report. The materiality determination process; while 3 companies included in the integrated report giving general information, it was seen that 6 companies dealt with the materiality determination process in detail. It is seen that the determination of the limits of integrated reporting is handled in detail by 6 companies, and 3 companies generally provide information.

Determining the basic issues that should be included in the integrated report constitute the subject of the general reporting principles content element. In this context, possible uncertainties and the effects of these uncertainties should be included in the integrated reporting. When the reports of the companies were examined; it was seen that 7 companies cover the uncertainties related to the epidemic in general and 2 companies in detail. While 3 companies do not include the possible consequences of the epidemic in their reports, it is seen that 4 companies gave general information and 2 companies dealt with in detail.

### **Conclusion**

The crisis periods in recent years made it necessary for businesses to be transparent and accountable in their relations with stakeholders, and this situation once again demonstrated the importance of reporting. Integrated reporting is an effective and holistic tool that contributes to the sustainability of companies by emphasizing the stakeholder perspective and focusing on long-term effects.

The COVID-19 pandemic has allowed us to see how all parts of the companies' value chain are interconnected. The relationship between investor, employer, employee, consumer and supplier all determines whether a company is successful or not. Especially during this COVID-19 pandemic, it has become very clear that measuring and evaluating the environmental impacts, risks and opportunities of a company is of paramount importance for this value chain. This epidemic has shown that the sharing of reliable and comparable data is essential for managing risks.

In this context, it is expected that the information regarding the COVID-19 epidemic, which spread all over the world in a short time and affects the economic life deeply, will be included in the integrated report. Since the epidemic in question may significantly affect companies in 2020, it is thought that companies should include the epidemic at least within the scope of risks and opportunities content element in the integrated reports of 2019, as an event that may affect company value in the short and medium term. Because, unlike traditional financial reporting, integrated reporting is considered as a financial reporting framework that includes future-oriented information.

In the study, the 2019 integrated reports of 23 companies registered in the Johannesburg Stock Exchange were analyzed with content analysis. From 23 companies; it was determined that 9 companies included information regarding the epidemic. The integrated report of these 9 companies also examined how the COVID-19 outbreak was handled according to the guiding principles and content elements set in the International Integrated Reporting Framework. Evaluations according to the guiding principles and content items regarding the integrated reports examined in the study are given below:

- The guiding principles provide guidance on the content of the integrated report and how information is presented. Within the scope of these principles; when we evaluated the information contained in the integrated reports regarding the COVID-19 outbreak, it was seen that companies include statements regarding the epidemic, especially due to the principle of materiality. However, it was seen that the possible effects of the epidemic on the company's strategies and stakeholders have been analyzed in detail by a small number of companies. Providing the most detailed information about the epidemic, Nedbank Group Ltd revised its 2020 targets after the epidemic and numerically shared the possible effects of the epidemic with its stakeholders.
- Another issue evaluated in the study is the length of the integrated reports. One of the guiding principles of the integrated report is that it should be concise. In the study; it was seen that the shortest report

belongs to Nedbank Group Ltd with 51 pages. The company in question is the first in the best integrated report award. Also, this company provided the most detailed information on the COVID-19 outbreak in its integrated report. The content elements provide guidance on the minimum information an integrated report should contain. It is expected that the outbreak will be reported according to the risks and opportunities content item in integrated reports. In this context, when we evaluated the integrated reports; it was seen that the epidemic is generally handled as an uncertainty for 2020, an event that could affect the company. Within the scope of the corporate governance content element, Nedbank Group Ltd company presented the committees formed in managing the risks arising from the epidemic and their duties in detail. Within the scope of the business model content item, Gold Fields Ltd provided information about the fluctuations in gold prices during the epidemic period.

- When the issued date of the integrated reports were examined, it was determined that the integrated reports of 9 companies were prepared on the predictable dates regarding the COVID-19 outbreak.



## 1. GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan kriz dönemleri; işletmelerin paydaşlarla olan ilişkilerinde şeffaf ve hesap verebilir olmalarını gerekli kılmıştır. Bu gelişmeler sonrası, şirketlerin artık sadece hissedarları için finansal raporlama yapmaları yeterli olmamakta, tüm paydaşları için nasıl değer yarattıklarını açıklamaları da beklenmektedir. Bu gelişmeler çerçevesinde, finansal ve finansal olmayan bilgilerin bir arada yer aldığı nitelikli bilginin üretilmesiyle kurumsal raporlamanın gelişimi de hız kazanmıştır. Kurumsal raporlamanın; geleneksel finansal raporlamadan çevresel raporlamaya, sürdürülebilirlik raporlamasından entegre raporlamaya doğru evrildiği görülmüştür. Şirketlerin yarattığı değeri; kısa, öz ve anlaşılabilir bir şekilde, bütüncül ve stratejik bakış açısı ile paydaşlarına aktarabilme yolu olarak ortaya çıkan kurumsal raporlamanın gelişiminde son durak olan entegre raporlama, bugün birçok ülkede kullanılan bir raporlama yöntemi haline gelmiştir.

Entegre raporlamaya ilişkin çalışmalar, 2010 yılında Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'nin (International Integrated Reporting Council-IIRC) kurulması ile hız kazanmıştır. IIRC, uzun vadeli vizyonunu, kamu sektöründe ve özel sektörde kurumsal raporlama normu olarak entegre raporlamanın kullanıldığı, yaygın kurumsal uygulamalarda da entegre düşünce yapısının uygulandığı bir dünya olarak açıklamıştır (IIRC, 2013: 2). IIRC, şirketlere entegre rapor hazırlamalarında yön gösterecek, uluslararası kabul görmüş bir entegre raporlama çerçevesinin hazırlanmasını, misyonu olarak belirlemiştir. IIRC, Uluslararası Entegre Raporlama (ER) Çerçevesini (International IR Framework), 2013 yılının Aralık ayında yayımlamıştır. Uluslararası ER Çerçevesi, şirketlere, strateji ve performansı daha iyi ifade edebilmeleri konusunda destek olmak amacıyla hazırlanmıştır. Çerçeve, raporlamada kullanılacak bir şablon sunmak yerine, entegre raporu oluşturacak olan “Kılavuz İlkeler” ve “İçerik Öğeleri”ni anlatmakta ve bu ilke ve öğelerin altındaki temel kavramları açıklamaktadır. Bu çerçeve, ülkemizde de Türkçe'ye çevrilerek yayınlanmıştır. Entegre raporun hazırlanması konusunda Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlere yol göstermesi amacıyla “Entegre Raporlama Türkiye Ağı – ERTA” kurulmuştur. ERTA, şirketlerin, finansal olmayan bilgilerini finansal bilgiler ile entegre bir şekilde raporlamalarını ve bu bağlamda entegre düşüncenin yaygınlaşmasını amaçlamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), COVID-19 salgınının toplum sağlığını etkilediğini resmi olarak ilk kez 30 Ocak 2020 tarihinde duyurmuş ve bunu takiben 11 Mart 2020 tarihinde de dünya genelinde pandemi ilan etmiştir. Salgının, Mart ayından itibaren hızlı bir yayılım göstermesi üzerine alınan tedbirler tüm dünyada ekonomik hayatı olumsuz etkilemiştir. Söz konusu salgın, 2020 yılında şirketleri önemli ölçüde etkileyebileceğinden, kısa ve orta vadede şirket değerini etkileyebilecek bir olay olarak, şirketlerin 2019

yılı entegre raporlarında salgına ilişkin risklere ve fırsatlara yer vermesi gerektiği düşünülmektedir. Ekonomik ve sosyal hayatı derinden etkileyen bu salgının ve olası etkilerinin gelişmiş bir raporlama olan entegre raporlarda yer alması gerektiği beklenmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, COVID-19 salgınının şirketlerin entegre raporlarında ne şekilde ele alındığının incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu temel amaç çerçevesinde çalışmada; şirketlerin 2019 yılı entegre raporları içerik analizi ile incelenmiştir.

Çalışmada; öncelikle kurumsal raporlamanın gelişimi, entegre raporlama ve uluslararası entegre raporlama çerçevesi üzerinde durulacak, araştırma bölümünde ise, entegre raporlarda COVID-19 salgınına ilişkin içerik analizi ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

## 2. KURUMSAL RAPORLAMANIN GELİŞİMİ

Kurumsal raporlamanın, başlangıcının modern şirketlerin ortaya çıktığı tarihe dayandığı ve ilk finansal raporlamanın da 1903 yılında Price, WaterHouse & Co.'nun denetiminde U.S. Steel isimli Amerikan çelik şirketi tarafından yapıldığı belirtilmektedir (Yılmaz ve Aslan, 2019: 425). Kurumsal raporlamanın yayımlanmasının yasal zorunluluk haline gelmesi ise, 1930'ların başında ABD'de yaşanan "Büyük Buhran" sonrasında gerçekleşmiştir. Yaşanan bu büyük krizin ardından yatırımcı güveninin zedelenmesini gören ABD, Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları'nı (US- General Accepted Accounting Principles-US GAAP) oluşturmuş ve ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'nu (SEC) kurarak; payları borsada işlem gören şirketlerin finansal bilgilerini yayımlamasını zorunlu hale getirmiştir.

Şirketlerin, finansal bilgilerine ilişkin şeffaf ve hesap verebilir kurumsal raporlamanın, paydaşların güvenini arttırdığını gören diğer ülkelerin de benzer düzenlemelere gitmesi sonucunda kurumsal raporlama kısa sürede dünya genelinde yaygınlaşmıştır. Ancak, farklı ülkelere şirketlerin farklı ilkelere göre raporlama yapması, paydaşlar açısından karşılaştırma yapmayı zorlaştırmıştır. Paydaşların, karşılaştırma yapabilmesi ve uluslararası yatırımın ve ticaretin artırılabilmesi amacıyla 1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee-IASC) tarafından "Uluslararası Muhasebe Standartları" (International Accounting Standards-IAS) geliştirilmiştir. Söz konusu standartlar, 2001 yılında güncellenerek bugün dünyanın birçok ülkesinde ortak raporlama dili olarak kullanılan "Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards-IFRS)" halini almıştır (Aras ve Sarioğlu, 2015: 21).

Şirketlerin çevresel, sosyal ve yönetimsel performansının; şirketin değerini finansal performansı kadar etkilediğini gören paydaşlar, şirketlerin bu alanlarda da raporlama yapmasını istemeye başlamışlardır (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 23). Bu talep karşısında, şirketler ilk olarak finansal raporlamanın yanında çevresel raporlamaya odaklanmış ve onun üzerinde çalışmalar yapmıştır. Çevresel raporlama, bir işletmenin çevre üzerine etkileri, bu etkileri yönetme performansı ve ekolojik bakımdan sürdürülebilir kalkınmaya katkısı dahil çevresel performansı hakkındaki bilgilerin kamuya açıklanması şeklinde tanımlanmaktadır (Uluslan, 2009: 184).

Günümüzde ise, artık şirketlerin sadece ne kadar kâr elde ettiği değil, bu kârı nasıl elde ettiği de önemli bir kriter haline gelmiştir. Bu kritere bağlı olarak da ortaya çıkan, “kâr etme” ve “sosyal sorumluluk” ikilemi sonucunda, “sürdürülebilirlik kavramı” önem kazanmıştır. Sürdürülebilirlik, toplumun sosyal, kültürel, bilimsel ve insan kaynaklarının tümünün ihtiyatlı kullanımını sağlayan ve sosyal bir bakış yaratan katılımcı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2015: 63). Bu durum da şirketleri, kurumsal sürdürülebilirlik başlığı altında yeni bir raporlama modeli olarak sürdürülebilirlik raporlarını geliştirmeye yönlendirmiştir.

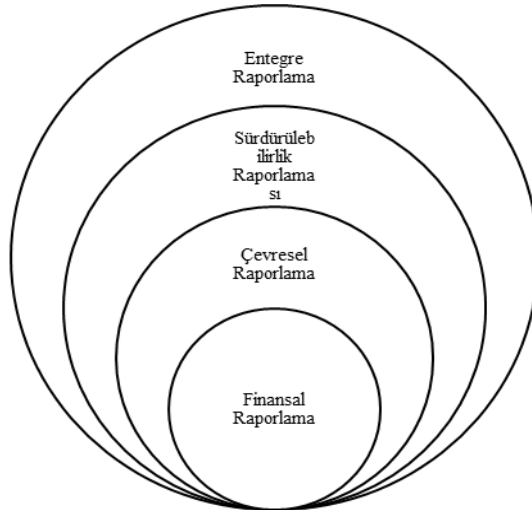
Sürdürülebilirlik raporlaması, şirketlerin faaliyetlerini daha sürdürülebilir hale getirmek için soyut konuları elle tutulabilir ve somut hale getirerek gelişmelerinin; şirketin faaliyetleri ve stratejisi üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına ve yönetilmesine yardımcı olmaktadır (Battal, 2018:395). Kurumsal sürdürülebilirlik ise, şirketlerde uzun vadeli değer yaratmak amacıyla, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin kurumsal yönetim ilkeleri eşliğinde, işletme faaliyetleri ile karar mekanizmalarında dikkate alınması ve bu faktörlerle bağlantılı risklerin yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2015: 63).

Kurumsal sürdürülebilirliğin, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik olmak üzere üç temel bileşeni bulunmaktadır. 1997 yılında ilk kez John Elkington tarafından ortaya koyulan “Triple Bottom Line” kavramı ile geleneksel muhasebe, finansal performansın yanı sıra sosyal ve çevresel performansı da içerecek şekilde genişletilmiştir (Gençoğlu ve Aytaç, 2016: 52). Ekonomik sürdürülebilirlik, işletmenin kâr etmesi ve sağlam bir finansal yapıya sahip olması ile gerçekleştirilirken; çevresel sürdürülebilirlik, işletmenin çevreye zarar vermeksizin ya da en az zarar vererek faaliyette bulunması, doğal kaynakların gelecek nesiller için de korunmasını ifade etmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik ise, işletme çalışanlarının çalışma ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi, müşterilerinin, yerel toplumun ve hatta gelecek nesillerin hayat kalitesinin göz önünde bulundurulmasını ifade etmektedir (Gençoğlu ve Aytaç, 2016: 52). Son dönemde, sürdürülebilirliğin üç temel bileşeninin günümüz toplumlarının ihtiyaçlarına cevap vermediği gerekçesiyle dördüncü bir bileşen olarak

“kültürel sürdürülebilirlik”in de eklenmesi talepleri gündeme gelmiştir. Kültürel sürdürülebilirlik, genellikle sosyal sürdürülebilirliğin bir alt başlığı olarak ele alınmaktadır fakat kültürel sürdürülebilirliği dördüncü boyut olarak ele alıp raporlama yapan şirketler de bulunmaktadır (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 26).

Sürdürülebilirlik raporlarında sunulan bilgilerin, şirketin iş modeli ve stratejisi içerisinde yeterince konumlandırılmaması ve sürdürülebilirlik başarımı ile finansal başarımı arasındaki bağının kurulamaması, raporun paydaşlar tarafından anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanında raporda; şirketlerin sürdürülebilir değer yaratma sürecine nasıl bir katkı sağladığını tam olarak yansıtamaması da anlaşılmasını etkileyen başka bir neden olarak gösterilmektedir (Berksoy, 2018:60). Sürdürülebilirlik raporları ile ilgili olumsuz durumlar, entegre raporlama sürecinin temel dayanağını oluşturan “entegre düşünce” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Entegre düşünce; bir şirketin çeşitli işletme ve fonksiyonel birimleri arasındaki ilişkileri ve kullandığı ya da etkilediği sermaye öğelerini aktif şekilde hesaba katması olarak tanımlanmaktadır (IIRC, 2013: 33). Entegre düşünce, şirketteki faktörlerin birbirleriyle bağlılığı ile karşılıklı bağımlılığın paydaşlar adına değer yaratmak suretiyle şirketlerin uzun vadede sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır (Berksoy, 2018: 60).

Şirketlerin yarattığı değeri; kısa, öz ve anlaşılabilir bir şekilde, bütüncül ve stratejik bakış açısı ile paydaşlarına aktarabilme yolu olarak ortaya çıkan kurumsal raporlamanın gelişiminde son durak olan entegre raporlama, bugün birçok ülkede kullanılan bir raporlama yöntemi haline gelmiştir. (Aras vd., 2019:10). Buraya kadar belirli bir süreç içinde anlattığımız kurumsal raporlamanın gelişimi Şekil 1’de görsel olarak yer almaktadır.



**Şekil 1:** Kurumsal Raporlamanın Gelişimi

**Kaynak:** Aras ve Sarıoğlu, 2015:38’den uyarlanmıştır.

### 3. ENTEĞRE RAPORLAMA

Küresel bir kuruluş olan IIRC'ye göre; entegre rapor, bir şirketin stratejisinin, kurumsal yönetiminin, performansının ve beklentilerinin şirketin dış çevresi bağlamında kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl sağlayacağını kısa ve öz bir şekilde bildirilmesi olarak tanımlanırken; entegre raporlama (ER) ise, entegre düşünce biçimi üzerine yapılandırılan ve bir şirket tarafından yaratılan değer ve değer yaratma sürecinin unsurları hakkında bir entegre raporun yayınlanmasıyla sonuçlanan bir süreç olarak ele alınmaktadır (IIRC, 2013: 33). Entegre raporlama, konsepti ilk olarak 2009 yılında Güney Afrika'da duyurulmuştur. Bu tarihten beri Johannesburg Borsası, Entegre Raporlama prensipleri doğrultusunda "uygulama ve açıklama" ilkelerine göre hareket etmektedir. Güney Afrika'nın ardından, Almanya, Fransa, İspanya, Brezilya ve İngiltere de bu raporlama ile ilgili olarak düzenlemeler yapmışlardır (Altınay, 2016: 58).

Bir entegre raporun asıl amacı, paydaşlara bir şirketin zaman içinde nasıl değer yaratacağını açıklamaktır. Entegre rapor; çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, iş ortakları, yasa koyucu ve düzenleyiciler de dâhil olmak üzere bir şirketin zaman içinde değer yaratma yeteneği üzerinde etkisi olan tüm paydaşlardan faydalanır (IIRC, 2013: 4). Entegre Raporlama, bir taraftan iç ve dış paydaşların kurumun misyon, vizyon ve stratejilerini doğru değerlendirmelerine imkân sağlarken, diğer taraftan da kurumun içindeki yönetişimi geliştirir. Bu gayretler, paydaşların süreçlere daha etkin katılımını ve kurumun da onlar karşısında daha hesap verebilir olmasını sağlar (Yılmaz ve Aslan, 2019: 426). Finansal raporlar, şirketlerin belirli bir dönemdeki geçmiş performanslarını ortaya koyarken; entegre rapor ise, geleceğe yönelik bakış açısıyla şirketlerin gelecekteki değer oluşumuna ilişkin risklerini, fırsatlarını ve stratejilerini ortaya koymaktadır (Berksoy, 2018: 60). Sadece paydaşların bilgi ihtiyacını karşılayacak, kısa, öz ve değer yaratma üzerine odaklanmış raporlama gereksinimi sonucunda ortaya çıkan entegre raporlama ile geleneksel kurumsal raporlamanın eksikliklerinin giderilmesi amaçlanmaktadır (Ağdeniz, 2018:124). Entegre raporlamaya ihtiyaç duyulmasının sebepleri aşağıda sıralanmıştır (Battal, 2018: 398; Yılmaz ve Aslan, 2019: 427):

- Paydaşların ve diğer bilgi kullanıcılarının, şirketi sadece tek bir bakış açısıyla finansal veya toplumsal duyarlılığı açısından değerlendirmek istememeleri,
- Hazırlanan raporların hem uzun olmaları hem de eksik bilgiler nedeniyle bilgi kullanıcıları açısından anlaşılabilmesi,
- Kurumsal raporların, sadece geçmişe ilişkin bilgiler sunmaları ve geleceğe ilişkin bir bakış açılarının olmayışı,

- Sadece sürdürülebilirliğe odaklanan raporların, bu sefer de finansal bilgiyi yeterli düzeyde vermemesi,
- Paydaşların ve diğer bilgi kullanıcılarının, finansal ve finansal olmayan bilgileri ayrı raporlar şeklinde değil de; bütünleştirilmiş bir şekilde tek bir raporda kısa ve öz bir formatta görmek istemeleri,
- Şirketin sürdürülebilirliği ve gelecekteki değerine ilişkin finansal olmayan verileri içeren projeksiyonların, finansal verilerle desteklenmiş bir şekilde sunulmasının; paydaşlar ve diğer bilgi kullanıcıları için daha güvenilir olarak kabul edilmesi.

Entegre raporlamada; sermaye, yeniden tanımlanmış ve çeşitli öğelere ayrılmıştır. Sermaye öğeleri, şirketin faaliyetleri ve sonuçları neticesinde artan, azalan ya da dönüştürülen bir değerler stoku olarak ele alınmaktadır. Sermaye öğeleri; entegre raporlama çerçevesinde finansal, üretilmiş, fikri, insan kaynakları, sosyal, ilişkisel ve doğal sermaye olarak sınıflandırılmıştır (Aydın, 2015: 65). Entegre raporlamanın, farklı paydaşlar için farklı açılardan önemi bulunmaktadır. Bu paydaşlar; şirketler, yatırımcılar ve diğer paydaşlar şeklinde üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. Entegre raporlamanın farklı paydaşlar için önemi, Tablo 1’de gösterilmiştir.

**Tablo 1:** Entegre Raporlamanın Farklı Paydaşlar İçin Önemi

<i>Şirketler Açısından</i>
• Kurumsal stratejilerin şirketin tüm sermayesi ve bunların birbiri ile ilişkilerinin anlaşılmasıyla belirlenmesini sağlar.
• Karar alma mekanizmalarını geliştirir.
• Şirkete uzun vadeli bakış açısı kazandırır.
• Daha iyi risk analizi yapmaya olanak sağlar
• Marka değerini artırır.
• Çalışan motivasyonunu ve bağlılığını artırır.
• Finansmana daha kolay erişim ve dolayısıyla rekabet avantajı sağlar.
<i>Yatırımcılar Açısından</i>
• Şirketler hakkında güvenilir, bütüncül, standart ve karşılaştırılabilir veri sağlar.
• Verilerin kalitesinin artmasını ve veriler arası bağlantıların kurulmasını kolaylaştırır.
• Kaynakların, risk ve fırsatları yönetebilen şirketlere yönelmesini sağlar.
• Yatırımcı sürprizlerle karşılaşmaz, yatırımı için risk düzeyini doğru şekilde kendisi belirler.

<i>Diğer Paydaşlar Açısından</i>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Paydaş iletişimini kuvvetlendirir.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Tedarikçilerle daha yakın bir ilişki sağlar, işbirliklerini geliştirir.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Şirketin tedarik zinciri boyunca nasıl bir değer yarattığının anlaşılmasını sağlar.</li> </ul>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Halkın iyi işlemeyen ve aldatıcı şirketleri kolayca fark etmesini ve aksiyon alabilmesini sağlar.</li> </ul>

**Kaynak:** ERTA, 2017.

### 3.1. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi

Uluslararası Entegre Raporlama (ER) Çerçevesi, 2013 yılında şirketlerin daha iyi entegre raporlama yapmasına yardımcı olabilmek amacıyla bir araç olarak IIRC tarafından yayınlanmıştır. Çerçeve, şirketlerin, strateji ve performanslarını daha iyi yansıtılabilmelerine yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Entegre raporlamaya başlayan şirketler, raporlamalarında bu çerçeveyi esas almaktadır. Çerçeve; şirketin, değer yaratma yeteneğini yansıtılabilmek üzere, entegre rapora ilave edilmesi gereken bilgileri tanımlamaktadır. Asıl hedefi, özel sektördeki şirketler olsa da kamu sektöründe veya kâr amacı gütmeyen özel şirketler tarafından da kullanılabilir (IIRC, 2013: 4).

Uluslararası ER Çerçevesi, ilkelere dayalı bir yaklaşım benimsemektedir. Bunun amacı, esneklik ve düzen arasında, farklı şirketlerin kendilerine özgü koşulları arasındaki büyük farklılıkları dikkate alarak ilgili bilgiye duyulan ihtiyacı karşılamak üzere şirketler arasında yeterli bir karşılaştırılabilirlik seviyesi oluşturmaya yönelik bir denge sağlamaktır (IIRC, 2013: 4). Çerçeve, raporlamada kullanılacak bir şablon sunmak yerine, entegre raporu oluşturacak olan “Kılavuz İlkeler” ve “İçerik Öğeleri”ni anlatmakta ve bu ilke ve öğelerin altındaki temel kavramları açıklamaktadır. Çerçeve’de, bu ilkeler ve öğelerden bazıları koyu renkle ve italik olarak belirtilmektedir. Bir raporun “entegre rapor” olarak nitelendirilebilmesi ve Entegre Raporlama Çerçevesi’ne referans verebilmesi için bu koyu renk ve italikle belirtilen ilke ve öğeleri içermesi gerekmektedir. Çerçevede yer alan, Tablo 2 ve Tablo 3’te gösterilen kılavuz ilkeler ve içerik öğeleri aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır (IIRC, 2013: 33).

- **Kılavuz İlkeler:** Bir entegre raporun hazırlanmasında temel alınan, raporun içeriğinin ve sunumunun nasıl olacağı hakkında bilgi veren ilkelerdir.
- **İçerik Öğeleri:** Bir entegre rapora eklenmesi gereken bilgi kategorilerini içeren öğelerdir. Bu öğeler; birbirleriyle bütünleşik

bir şekilde genel bir çerçeve çizmektedir ve aralarındaki ilişkileri yansıtabilmek amacıyla sorular şeklinde oluşturulmuştur.

**Tablo 2: Kılavuz İlkeler**

KILAVUZ İLKELER
<b>Stratejik odak ve geleceğe yönelim:</b> Bir entegre rapor, şirketin stratejisi ve değer yaratma yeteneğiyle ve sermaye öğelerini kullanımı ve etkileşimiyle nasıl bir ilgisi olduğu hakkında bilgi sağlamalıdır.
<b>Bilgiler arası bağlantı:</b> Bir entegre rapor, şirketin zaman içinde değer yaratma yeteneğini etkileyen faktörlerin birleşimi, birbirleriyle olan ilişkileri ve aralarındaki bağımlılıkların bütünsel bir resmini sunmalıdır.
<b>Paydaşlarla ilişkiler:</b> Bir entegre rapor, şirketin temel paydaşlarıyla kurduğu ilişkilerin kalitesi hakkında bilgi sağlamalı ve şirketin paydaşların isteklerini ne ölçüde anladığını ve karşıladığını göstermelidir.
<b>Önemlilik:</b> Bir entegre rapor, şirketin değer yaratma yeteneğini önemli ölçüde etkileyen konular hakkında bilgi vermelidir.
<b>Kısa ve öz olma:</b> Bir entegre rapor, kısa ve öz olmalıdır.
<b>Güvenilirlik ve eksiksizlik:</b> Bir entegre rapor, olumlu ya da olumsuz tüm maddi hususları dengeli bir şekilde içermelidir.
<b>Tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik:</b> Bir entegre rapordaki bilgiler; zaman içinde tutarlı bir temele dayalı olarak ve şirketin değer yaratma yeteneği açısından, diğer şirketlerle karşılaştırılmasına imkan sağlayacak şekilde sunulmalıdır.

**Kaynak:** IIRC, 2013:5

**Tablo 3: İçerik Öğeleri**

İÇERİK ÖĞELERİ
<b>Kurumsal genel görünüm ve dış çevre:</b> Şirket ne iş yapıyor ve hangi koşullarda faaliyet gösteriyor?
<b>Kurumsal yönetim:</b> Şirketin kurumsal yönetim yapısı değer yaratma yeteneğini nasıl destekliyor?
<b>İş modeli:</b> Şirketin iş modeli nedir?
<b>Riskler ve fırsatlar:</b> Şirketin değer yaratma yeteneğini etkileyen spesifik risk ve fırsatlar nelerdir?
<b>Strateji ve kaynak aktarımı:</b> Şirketin hedefi nedir ve buraya nasıl ulaşmayı amaçlamaktadır?
<b>Performans:</b> Şirket, dönem için belirlenen stratejik hedeflerine ne ölçüde ulaşmıştır ve elde edilen sonuçlar sermaye öğelerini nasıl etkilemiştir?
<b>Genel görünüş:</b> Şirketin stratejisini uygularken karşılaşması muhtemel zorluk ve belirsizlikler ve bunların, iş modeli ile gelecekteki performansı açısından potansiyel etkileri nelerdir?
<b>Hazırlık ve sunum temeli:</b> Şirket entegre rapora dahil edilecek konuları nasıl belirlemekte ve değerlendirmektedir?
<b>Genel raporlama ilkeleri:</b> Maddi konuların açıklanması, sermaye öğelerinin açıklanması, birleştirme ve ayırma genel konuları çeşitli içerik öğeleri ile ilgilidir.

**Kaynak:** IIRC, 2013:5



Uluslararası ER Çerçevesinde; entegre raporu oluşturan bu ilke ve öğelerin temelini oluşturan üç kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar aşağıdaki gibidir (Ercan ve Kestane, 2017: 76; IIRC, 2013: 11-13):

- **Sermaye öğeleri:** Bir şirketin, faaliyetlerini yürütmek için kullandığı tüm kaynakları kapsamaktadır. Bunlar; finansal sermaye, üretilmiş sermaye, fikri sermaye, insan sermayesi, sosyal ve ilişkisel sermaye ve doğal sermaye olmak üzere altı kategoriye ayrılmaktadır. Sermaye öğeleri, şirketin faaliyetleri neticesinde artan, azalan ya da dönüştürülen bir değerler stokudur. Sermaye öğeleri, zaman içinde değişirken kendi aralarında ve içlerinde de sürekli bir akış söz konusudur.
- **Değer yaratma:** Değer yaratma, entegre raporlamanın temelini oluşturmaktadır. Bir şirket tarafından zaman içinde yaratılan değer, şirketin faaliyetleri ve çıktıları tarafından sermaye öğeleri üzerinde yaratılan artışlar, azalmalar veya dönüşümlerle kendini göstermektedir. Değer, sadece bir şirket tarafından ya da şirket bünyesinde yaratılmaz. Söz konusu değer, dış çevredeki farklı kaynaklardan da etkilenmektedir. Bu bağlamda; şirketlerin yarattığı değerleri, şirketin kendisi için yaratılan değer ve diğerleri (paydaşlar ve geniş anlamda toplum) için yaratılan değer olarak iki başlık altında sınıflandırabiliriz.
- **Değer yaratma süreci:** Bir şirketin, sermaye öğelerinin iş modelinden geçerek, nasıl değer yarattığını gösteren bir süreçtir. Değer yaratma sürecinin temelinde, çeşitli sermayeleri ve girdileri kullanarak, iş faaliyetleri neticesinde bunları çıktılarına dönüştüren bir işletmenin iş modeli bulunmaktadır. İş modeli, girdi olarak çeşitli sermaye öğelerini kullanarak, iş faaliyetleri yoluyla bunları çıktıya dönüştüren bir sistemi ifade etmektedir. İş modeli; girdiler, iş faaliyetleri, çıktılar ve sonuçlar temel öğelerinden oluşmaktadır.

#### 4. ENTEĞRE RAPORLARDA COVID-19 SALGININA İLİŞKİN İÇERİK ANALİZİ

Şirketlerle ilgili bilgi kullanıcılarından; özellikle yatırımcıları gözeterek hazırlanan entegre raporlar, şirketlerin sürekliliği varsayımı kapsamında şirketin kısa, orta ve uzun vadede hedef ve beklentilerini öz ve kısa bir biçimde sunmaktadır. Bu nedenle, entegre raporların diğer finansal raporlara kıyasla daha faydalı bilgi sunması beklenmektedir. Tüm dünyada COVID-19 salgını, şirketler açısından önemli bir risk olarak ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, hazırlanan entegre raporların, 2020 yılı Mart ayında pandemi ilan edilen COVID-19 salgınına ilişkin öngörülerini içermesi beklenmektedir. Söz konusu bu durum, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

#### 4.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada; entegre raporlar, sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan “içerik analizi” kullanılarak incelenmiştir. Literatürdeki çeşitli tanımlamalar incelendiğinde; içerik analizinin, şirketler ve paydaşlar arasında önemli bir iletişim aracı olan çeşitli finansal raporların ve açıklamaların içeriğinin nesnel ve sistematik olarak analizinde kullanılması uygun olan bir teknik olduğu görülmektedir (Kılıç, 2018: 37). Çalışmada, öncelikle şirketlerin COVID-19’a yer verip vermediklerinin tespiti yapılacaktır. Daha sonra ise, salgına yer veren şirketlerin entegre raporları, IIRC tarafından yayınlanan Uluslararası ER Çerçevesi’nde yer alan kılavuz ilkeleri ve içerik öğeleri açısından değerlendirilecektir. Çalışmada kullanılan 2019 yılına ait entegre raporlar, şirketlerin web adreslerinden elde edilmiştir.

Çalışmada elde edilecek verilerin kodlanması için belirlenen kategori ve bu kategorilerin kapsamında incelenecek bilgi türleri, Uluslararası ER Çerçevesi temel alınarak aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Kategori – Kılavuz İlkeler / İçerik Öğeleri
- Kategori kapsamında girecek bilgi türleri – Açıklama Ölçütleri

Entegre raporlarda; içerik öğelerinin ve açıklama ölçütlerinin verilmiş şekli değerlendirilirken aşağıda verilen kodlama kullanılmıştır:

- **Bilgi yok:** Raporda bu konuda herhangi bir bilgi verilmemişse.
- **Genel Bilgi:** Raporda konu genel olarak ele alınmışsa.
- **Detaylı bilgi:** Raporda konu ile ilgili nitel ve nicel verilerle desteklenmiş bilgiye yer verilmişse.

Bu kodlama sayesinde, salgının raporlarda ne şekilde ele alındığının daha niteliksel belirlenebileceği değerlendirilmiştir.

#### 4.2. Araştırmanın Kapsamı

İlk örneklerinin 2010 yılında yayınlandığı entegre raporlar, Türkiye’de henüz çok yaygın değildir. Çalışmanın tarihi itibarıyla, 2019 yılı entegre rapor yayınlayan şirketler Tablo 4’te verilmiştir.

**Tablo 4:** Türkiye’de Entegre Rapor Yayınlayan Şirketler

<b>1</b>	<b>Borsa İstanbul</b>
<b>2</b>	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
<b>3</b>	Garanti Bankası BBVA
<b>4</b>	Türkiye İş Bankası
<b>5</b>	Yapı Kredi Bankası
<b>6</b>	Ziraat Bankası
<b>7</b>	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
<b>8</b>	Çimsa
<b>9</b>	Nuh Çimento
<b>10</b>	Oyak Maden Metalurji Grubu
<b>11</b>	Aslan Çimento
<b>12</b>	Adana Çimento

Tablo 4’te verilen bu şirketler dışında sivil toplum kuruluşu olan Argüden Yönetişim Akademisi ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı da 2019 yılında entegre rapor yayınlamıştır. Ayrıca, Tablo 4’te verilen bu şirketlerden Garanti Bankası BBVA’nın ve Aslan Çimento’nun 2019 yılı entegre faaliyet raporunda kurumsal genel görünüm ve dış çevre içerik ögesi kapsamında COVID-19 salgınına ilişkin genel bir bilgi verdiği tespit edilmiştir. Türkiye İş Bankası’nın ve Adana Çimento’nun, riskler ve fırsatlar içerik ögesi kapsamında genel olarak salgını bir risk olarak değerlendirdiği görülmüştür. Yapı Kredi Bankası ise stratejik odak ve geleceğe yönelim kılavuz ilkesi, kurumsal genel görünüm ve dış çevre, kurumsal yönetim ile riskler ve fırsatlar içerik ögesi kapsamında salgına ilişkin genel açıklamalara yer vermiştir.

Türkiye’de entegre raporlama yapan ve salgına yer veren az sayıda şirket olması nedeniyle çalışmanın kapsamı Güney Afrika’da Johannesburg Borsa’sında (Johannesburg Stock Exchange-JSE) payları işlem gören şirketler olarak belirlenmiştir. Şirketlerin belirlenmesinde, Ernst and Young (EY) tarafından yapılan en iyi entegre raporlama araştırması sonuçları kriter olarak alınmıştır. EY, en iyi entegre raporları ilk 10’da derecelendirmektedir. Ayrıca mükemmel, iyi, ortalama, iyileştirilmesi gereken kategorilerinde de entegre raporları değerlendirmektedir. Bu kapsamda çalışmada; EY 2019 En İyi Entegre Raporlama Ödülleri araştırmasında, ilk 10 ve mükemmel kategorisinde yer alan şirketlerin 2019 yılı entegre raporları incelenmiştir.

Bu şirketlerin, örneklem olarak seçilmesinin nedeni; entegre raporlamanın temeli olan King Raporlarının Güney Afrika’da yayınlanmış olması ve

Güney Afrika'da payları borsada işlem gören şirketlerin entegre rapor yayınlamalarının zorunlu olmasıdır. Söz konusu araştırmada ilk 10'da yer alan şirketlerin listesi Tablo 5'te verilmiştir.

**Tablo 5:** 2019 Yılı Entegre Raporlama Ödülünde En İyi Şirketler

1	Nedbank Group Ltd
2	Kumba Iron Ore Ltd
3	Redefine Properties Ltd
4	Sasol Ltd
5	Vodacom Group Ltd
6	Impala Platinum Holdings Ltd
7	Oceana Group Ltd
8	Anglo American Platinum Ltd
9	Netcare Ltd
10	Truworths International Ltd

**Kaynak:** Ernst and Young, 2019: 5

Tablo 5'te görüleceği üzere; en iyi entegre rapor ödülü alan 10 şirket bulunmaktadır. Söz konusu yarışmada, ayrıca çok iyi bulunan ancak ilk ona giremeyen şirketler de açıklanmaktadır. Mükemmel kategorisinde yer alan bu şirketler ise, Tablo 6'da verilmiştir.

**Tablo 6:** 2019 Yılı Entegre Raporlama Ödülünde Mükemmel Olarak Sınıflandırılan Şirketler

1	Absa Group Ltd Pick
2	Anglo American plc
3	Exxaro Resources Ltd
4	Glencore plc
5	Gold Fields Ltd
6	Liberty Holdings Ltd
7	Pick n Pay Stores Ltd
8	Life Healthcare Group Holdings Ltd
9	Reunert Ltd
10	Sappi Ltd
11	Standard Bank Group Ltd
12	Telkom SA SOC Ltd
13	Woolworths Holdings Ltd

**Kaynak:** Ernst and Young, 2019: 6

Tablo 6'dan görüleceği üzere; bu kategoride de 13 Şirket yer almaktadır. Bu kapsamda çalışmada, toplam 23 Şirketin entegre raporu incelenmiştir.

#### 4.3. Araştırmanın Bulguları

Çalışmada öncelikle; 23 Şirketin entegre raporlarında COVID-19 salgınına ilişkin bilgi veren Şirketlerin tespiti yapılmıŐtır. Bu amaçla Şirketlerin entegre raporları “corona”, “covid” ve “pandemic” kelimeleri kullanılarak taranmıŐtır. Tablo 7'de entegre raporlarında salgına yer veren Şirketler yer almaktadır.

**Tablo 7:** Entegre Raporlarında COVID-19 Salgınına Yer Veren İŞletmeler

1	Nedbank Group Ltd
2	Kumba Iron Ore Ltd
3	Absa Group Ltd Pick
4	Anglo American plc
5	Exxaro Resources Ltd
6	Glencore plc
7	Gold Fields Ltd
8	Liberty Holdings Ltd
9	Standard Bank Group Ltd

Tablo 7'den görüleceği üzere; 23 Şirketin 9 tanesi entegre raporlarında COVID-19 salgınına yer vermiştir. Bu 9 Şirketten; 2'sinin ödöl alan Şirket; kalan 7'sinin ise mükemmel kategorisinde yer alan Şirketler olduğu görölmektedir.



**Grafik 1:** Entegre Raporlarında COVID-19 Salgınına Yer Veren Şirketlerin Dağılımı

Söz konusu bu entegre raporların, sayfa sayıları ve yayınlanma tarihleri ise Tablo 8'de verilmiştir. Yayınlanma tarihi olarak; yönetici mektuplarında belirtilen tarihler dikkate alınmıştır.

**Tablo 8:** Entegre Rapor Sayfa Sayısı ve Rapor Tarihi

Şirket	Entegre Rapor Sayfa Sayısı	Entegre Rapor Tarihi
Nedbank Group Ltd	51	14.04.2020
Kumba Iron Ore Ltd	140	13.03.2020
Absa Group Ltd Pick	88	30.03.2020
Anglo American plc	248	19.02.2020
Exxaro Resources Ltd	116	20.04.2020
Glencore plc	256	04.04.2020
Gold Fields Ltd	100	30.03.2020
Liberty Holdings Ltd	60	20.02.2020
Standard Bank Group Ltd	128	04.03.2020

Entegre raporların yayınlanma tarihlerine bakıldığında; 2 şirketin Şubat ayında, 4 şirketin Mart ayında ve 3 şirketin ise Nisan ayında entegre raporlarını yayınladıkları görülmektedir. COVID-19, 11 Mart tarihinde pandemi ilan edilmesine rağmen 9 şirketin entegre raporunda da yer almaktadır. Bu şirketlerin entegre raporlarının uzunluğu değerlendirildiğinde ise, en kısa raporun 51 sayfa, en uzun raporun ise 256 sayfa olduğu görülmektedir.

Uluslararası ER Çerçevesi, kılavuz ilkeleri kapsamında; söz konusu bu 9 şirketin COVID-19 salgınına ilişkin raporladığı bilgilere ilişkin veriler Tablo 9'da verilmiştir.

**Tablo 9:** Kılavuz İlkeler Kapsamında COVID-19 Salgınının Ele Alınması

Kılavuz İlke	Açıklama ölçütü	Bilgi yok	Genel bilgi	Detaylı bilgi
<b>Stratejik odak ve geleceğe yönelim</b>	Şirketin pazardaki konumunu ve iş modelini etkileyen önemli risklerin, fırsatların ve bağımlılıkların vurgulanması	-	5	4
<b>Bilgiler arası bağlantı</b>	Yeni risk ve fırsatlar belirlendiğinde ya da geçmişteki performans hedefine ulaşılmadığında; şirketin stratejisinin nasıl mevcut duruma uyarlanacağına ilişkin bilgiler	2	4	3
<b>Paydaşlarla ilişkiler</b>	Paydaşlar, şirketin değer yaratma yeteneğini etkileyen ekonomik, çevresel ve toplumsal sorunlar dâhil olmak üzere kendileri için önemli konular hakkında yararlı bilgiler sağlar.	2	3	4
<b>Önemlilik</b>	Bir entegre rapor, şirketin değer yaratma yeteneğini önemli ölçüde etkileyen konular hakkında bilgi vermelidir.	-	5	4
<b>Güvenilirlik ve eksiksizlik</b>	Bir entegre rapor olumlu ya da olumsuz tüm maddi hususları dengeli ve maddi hata içermeyecek bir şekilde içermelidir.	2	3	4

Stratejik odak ve geleceğe yönelik kılavuz ilkesi, şirketlerin önemli riskleri vurgulaması gerektiğini belirtmektedir. Entegre raporlar incelendiğinde; COVID-19 salgınına ilişkin 5 raporun genel bilgi; 4 raporun ise detaylı bilgi verdiği tespit edilmiştir. Detaylı bilgi veren 4 şirketin salgının olası etkilerini sayısal göstergelerle ifade ettiği görülmüştür.

Bilgiler arası bağlantı ilkesine göre ise, 3 şirket söz konusu salgından kaynaklı risklerin oluşması durumunda buna ne şekilde karşılık vereceğine ilişkin detaylı bilgi sunarken; 4 şirket genel olarak bu bilgiye yer vermiş, 2 şirket ise herhangi bir bilgi vermemiştir.

Paydaşlarla ilişkiler ilkesine göre; şirketin değer yaratma kabiliyetini etkileyen her türlü bilginin sunulması öngörülmüştür. Bu kapsamda salgının olası etkilerini 4 şirket detaylı bir şekilde ele almış; 3 şirket genel bir bilgi sunmuş, 2 şirket ise bu konuda bir bilgilendirme yapmamıştır.

Önemlilik ilkesi, şirketlerin değer yaratma kabiliyetini etkileyen her türlü olayın sunulmasını gerektirir. Bu ilke gereği 5 işletme genel olarak salgına ilişkin bilgi sunarken, 4 şirket nitel ve nicel verilerle destekleyerek salgın ve salgının etkileri hakkında detaylı bilgi sunmuştur.

Kılavuz ilkelerde ayrıca; kısa ve öz olma ilkesi de yer almaktadır. Bu kapsamda, şirketlerin entegre raporlarını Tablo 8’de yer alan verilere göre değerlendirdiğimizde en iyi raporlama ödülü alan şirket olan Nedbank Group Ltd şirketinin en kısa raporu yayınladığı görülmektedir. Söz konusu bu raporun, COVID-19 salgınına ilişkin en detaylı bilgileri verdiği tespit edilen bir diğer husustur.

Tutarlılık ve karşılaştırma ilkesi ise; raporların hem zaman içinde şirketin kendi verileriyle hem de diğer şirketlerle karşılaştırılabilirliğini sağlayabilmesini vurgulamaktadır. Bu kapsamda, bu ilkeye göre salgına ilişkin bir değerlendirme, 2020 yılı raporlarında yapılabileceği için bu çalışmada incelenmemiştir.

Uluslararası ER Çerçevesi, içerik öğeleri kapsamında; şirketlerin COVID-19 salgını ile ilgili raporladığı bilgilere ilişkin veriler Tablo 10 ve Tablo 12’de ayrı ayrı verilmiştir.

**Tablo 10: Dört İçerik Ögesi Kapsamında COVID-19 Salgınının Ele Alınması**

	<b>Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre</b>	<b>Bilgi yok</b>	<b>Genel Açıklama</b>	<b>Detaylı Bilgi</b>
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Dış çevreyi ve şirketin tepkisini etkileyen önemli faktörler.	-	4	5
	<b>Kurumsal Yönetim</b>			
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Stratejik kararlar almak ve şirketin risklere ve etik konuları ele almak için kullandığı mekanizmalara karşı yaklaşımları da dahil olmak üzere şirketin kültürünü oluşturmak ve izlemek için kullanılan spesifik süreçler	4	4	1
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Kurumsal yönetim sorumlularının şirketin stratejik yönünü ve risk yönetimine karşı yaklaşımını belirlemek ve izlemek amacıyla aldığı önlemler	4	4	1
	<b>İş Modeli</b>			
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Paydaşlar ile dış çevreyi etkileyen diğer bağımlılıklar (örneğin ham madde) ve önemli faktörler hakkında açıklama	-	5	4
	<b>Riskler ve Fırsatlar</b>			
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Bir entegre raporda, şirketin ilgili sermaye ögeleri üzerindeki etkileri ile bunların bulunabilirliği, kalitesi ve satın alınabilirliği ile ilgili olanlar dahil olmak üzere şirkete özgü temel risk ve fırsatlar tanımlanır.	-	6	3
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Şirket, risk veya fırsatın gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleşmesi halinde etkisinin büyüklüğünü değerlendirir.	3	4	2
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	İlişkili stratejik amaçların, stratejilerin, politikaların, hedeflerin ve KPI'ların belirlenmesi dahil olmak üzere temel riskleri azaltmak veya yönetmek ya da temel fırsatlardan değer yaratmak için alınan önlemler	2	5	2

Bir entegre rapor, şirketin kurumsal görünümü ve dış çevresi hakkında bilgilere yer vermelidir. COVID-19 salgınının şirketlerin dış çevresini etkileyen önemli bir olay olarak, 9 şirketin entegre raporunda yer aldığı görülmektedir. Bu şirketlerden 4 tanesi, konu ile ilgili genel olarak bilgi sunarken, 5 şirketin detaylı bir şekilde bilgi verdiği tespit edilmiştir.

Kurumsal yönetim içerik ögesi kapsamında; olası risklere karşı kullanılan süreçlerin ve kurumsal yönetim sorumlularının aldığı önlemlerin neler olduğu hakkında bilgi verilmelidir. Şirketlerin entegre raporları incelendiğinde; salgının getireceği fırsatlar ve risklere karşın kurumsal yönetim kapsamında oluşturulan süreçler, yaklaşım ve alınan önlemler hakkında 4 şirketin bilgi vermediği; 4 şirketin genel olarak bilgi verdiği, 1 şirketin ise detaylı bilgi verdiği görülmektedir.

Entegre rapor, şirketin iş modeli hakkında detaylı bilgi sağlamalıdır. Bu kapsamda COVID-19 salgını işletmenin iş modelini etkileyebilecek önemli bir faktör olduğundan 9 şirketin entegre raporunda yer almaktadır. Bu



şirketlerden 5'i konu ile ilgili genel bilgi verirken; 4 şirket detaylı bilgi vermiştir.

Entegre rapor, şirketin kısa, orta ve uzun vadede karşılaşılabileceği riskleri ve bu risklere karşı nasıl davranılacağı konularında bilgi vermelidir. 9 şirketten 6'sının COVID-19 salgınının getireceği riskleri genel olarak ele aldığı; 3'ünün ise detaylı bir şekilde değerlendirdiği görülmektedir. Bu üç şirket, salgının getirdiği riskleri sadece ekonomik değil aynı zamanda çalışan sağlığı olarak da ele almaktadır. Örneğin, Nedbank 2020 Ocak ayı için belirlenen risklerini COVID-19'a göre revize etmiştir.

**Tablo 11:** Nedbank Group Ltd. Tarafından COVID-19'a Göre Revize Riskler

COVID-19 Öncesi İlk 5 Risk	COVID-19 Sonrası İlk 5 risk
İş (ülke) riski	İş (küresel ve ülke) riski
Stratejik uygulama riski	İnsan ve faaliyet riski
Siber riskler	Likitide riski
Kredi riski	Kredi riski
Faaliyet riski	Sermaye riski

**Kaynak:** Nedbank Group Integrated Report, 2019: 22

Salgının getireceği risklerin gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleşmesi durumunda olası etkilerini; 2 şirket, detaylı bir şekilde analiz etmiş, 4 şirket ise, genel bir bilgi sunmuştur. Söz konusu risklerin etkilerini azaltmak için alınan önlemler ile ilgili olarak yine 2 şirket detaylı bir bilgi sunarken, 5 şirket genel bir bilgi vermiş, 2 şirket ise herhangi bir bilgi sunmamıştır.

**Tablo 12: Beş İçerik Ögesi Kapsamında COVID-19 Salgınının Ele Alınması**

Strateji ve Kaynak Yönetimi		Bilgi yok	Genel Açıklama	Detaylı Bilgi
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Strateji ve kaynak aktarımı planlarının; dış çevreden ve tanımlanan risk ve fırsatlardan nasıl etkilendiği ve bunlara nasıl yanıt verdiği	4	3	2
<b>Performans</b>				
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Hedefler ve risk ve fırsatlar açısından; nitel göstergeler ile bunların önemi, etkileri ve bunların oluşturulmasında kullanılan yöntem ve varsayımlar hakkında açıklamalar	4	3	2
<b>Genel Görünüş</b>				
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Şirketin, dış çevresinde karşılaşması muhtemel durumlar hakkındaki beklentileri	-	5	4
	Bunun şirketi nasıl etkileyeceği	3	3	3
	Şirketin halihazırda karşısına çıkması muhtemel kritik zorluklara ve belirsizliklere yanıt vermek için nasıl teşkilatlandığı.	4	2	3
	Dış çevre, riskler ve fırsatlar ve bunların stratejik amaçlara ulaşmayı nasıl etkileyebileceğine ilişkin bir analiz	4	3	2
<b>Hazırlık ve Sunum Temeli</b>				
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Bir entegre raporda, şirketin önemlilik belirleme süreci ve başlıca kararlarının bir özeti yer alır	-	3	6
	Bir entegre raporda, raporlama sınırları ve bunların nasıl belirlendiği açıklanır	-	3	6
<b>Genel Görünüş</b>				
<b>Açıklama Ölçütleri</b>	Belirsizlik hakkında açıklama	-	7	2
	Olası sonuçlar ve varsayımların beklenen şekilde gerçekleşmemesi halinde bilginin nasıl değişebileceği	3	4	2

Tablo 12 incelendiğinde; stratejik ve kaynak yönetimi kapsamında, salgın risklerinin 2 şirket tarafından detaylı bir şekilde değerlendirildiği, 4 şirketin ise, genel olarak konu ile ilgili bilgi verdiği görülmektedir. 3 şirket ise, söz konusu bu risklerin ne şekilde değerlendirileceği konusunda bir bilgi vermemektedir.

Şirketin belirlemiş olduğu hedeflerine ulaşmış olup ulaşmadığını yani performansına ilişkin bilgilerin entegre raporda yer alması gerekmektedir. Bu bağlamda 2020 yılına ilişkin olarak COVID-19 salgını risk ve fırsatlarının yeniden belirlenmesi ve değerlendirilmesi şirketin performansını önemli ölçüde etkileyecektir. Yayınlanan entegre raporlar incelendiğinde; 2 şirketin bu konuda detaylı bir şekilde bilgi verdiği; 3 şirketin genel olarak açıklamalarda bulunduğu, 4 şirketin ise herhangi bir bilgiye yer vermediği görülmektedir.

Entegre raporun, şirket stratejisini uygularken karşılaşılabileceği muhtemel olayları ve bunların şirketin gelecekteki performansına olası etkilerini içermesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında; 4 şirket detaylı bir şekilde COVID-19 salgınına ilişkin muhtemel beklentilerini raporda açıklamış, 5 şirket ise, genel olarak bilgi vermiştir. Söz konusu salgının işletmeye olası etkilerini 3 şirket, detaylı bir şekilde analiz ederken, 3 şirket genel olarak bir analizde bulunmuş, 3 şirket ise herhangi bir analiz yapmamıştır. Salgının etkilerine karşın şirketin teşkilatlanmasına ilişkin; 3 şirket detaylı bilgi verirken, 2 şirket genel olarak bilgi sunmuş, 4 şirket ise herhangi bir bilgi vermemiştir. Örneğin Exxaro Resources Ltd. şirketi salgına karşın Kriz yönetim Planını (Crisis Management Plan) ve İş Süreklilik Planını (Business Continuity Plan) uygulamaya koyduklarını belirtmiştir. Ayrıca şirketlerden Nedbank Group Ltd. salgın ile ilgili oluşturulan komiteler ve bu komitelerde yer alan çalışanların görev ve sorumlulukları hakkında detaylı bir bilgi vermiştir. Salgının şirketin stratejik amaçlarına ulaşmasını ne şekilde etkileyebileceğine ilişkin bir değerlendirmenin ise 2 şirket tarafından detaylı bir şekilde yapıldığı, 3 şirketin ise genel olarak yaptığı görülmektedir. 4 şirketin ise bu konuda bir değerlendirme yapmadığı görülmektedir.

Hazırlık ve sunum temeli içerik ögesine göre bir entegre rapora dahil edilecek konuların belirlenmesi ele alınmaktadır. Burada önemlilik kavramı, rapora dâhil edilecek konuların belirlenmesinde bir değerlendirme ölçütü olarak ele alınmaktadır. Önemlilik belirleme sürecini; 3 şirket genel bir bilgi vererek entegre raporuna dahil ederken, 6 şirketin önemlilik belirleme sürecini detaylı bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Entegre raporlamanın sınırlarının belirlenmesinin yine 6 şirket tarafından detaylı bir şekilde ele alındığı, 3 şirketin ise genel olarak bir bilgilendirme yaptığı görülmektedir.

Entegre raporda yer alması gereken temel konuların belirlenmesi genel raporlama ilkeleri içerik ögesinin konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda, olası belirsizlikler ve bu belirsizliklerin etkilerinin de entegre raporlamada yer alması gerekir. Şirketlerin raporları incelendiğinde; 7 şirketin salgın ile ilgili belirsizliklere genel olarak, 2 şirketin ise detaylı bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Söz konusu salgının olası sonuçlarına ise 3 şirket raporlarında yer vermezken, 4 şirketin genel olarak bilgi verdiği, 2 şirketin ise detaylı bir şekilde ele aldığı görülmektedir.

## 5. SONUÇ

Son yıllarda yaşanan kriz dönemleri; işletmelerin paydaşlarla olan ilişkilerinde şeffaf ve hesap verebilir olmalarını gerekli kılmış ve bu durum da raporlamanın önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Fakat günümüzde mevcut kurumsal raporlama standartları, ihtiyacı cevaplamakta yetersiz kalmaktadır. Geçmişe ait finansal bilgiler, şirketin geleceğe yönelik stratejisiyle daha fazla ilgilenmeye başlayan yatırımcılar açısından yeterli

olmamaktadır. Entegre raporlama, paydaş bakış açısını ön plana çıkararak ve uzun vadeli etkilere odaklanarak şirketlerin sürdürülebilirliklerine katkı sağlayan etkili ve bütüncül bir araç niteliği taşımaktadır.

COVID-19 salgını, şirketlerin değer zincirindeki tüm parçaların birbirine nasıl bağlı olduğunu görmemizi sağlamıştır. Yatırımcı, işveren, çalışan, tüketici ve tedarikçi; hepsinin arasındaki ilişki bir şirketin başarılı ya da başarısız olduğunu belirlemektedir. Özellikle bu COVID-19 salgını döneminde; bir şirketin çevresel etkilerini, risklerini ve fırsatlarını ölçmesi ve değerlendirmesinin bu değer zinciri için büyük önem taşıdığı çok açık bir şekilde görülmüştür. Bu salgın, güvenilir ve karşılaştırılabilir verilerin paylaşımının, risklerin yönetilebilmesi için şart olduğunu göstermiştir. Entegre raporlamada, şirketin kısa, orta ve uzun vadede değerini etkileyen ya da etkileyecek tüm bilgilerin yer alması esastır.

Bu kapsamda; kısa sürede tüm dünyaya yayılan ve ekonomik hayatı derinden etkileyen COVID-19 salgınına ilişkin bilgilerin entegre raporda yer alması beklenmektedir. Söz konusu salgın, 2020 yılında şirketleri önemli ölçüde etkileyebileceğinden, kısa ve orta vadede şirket değerini etkileyebilecek bir olay olarak, şirketlerin salgına, 2019 yılı entegre raporlarında önemlilik kılavuz ilkesi gereği en azından riskler ve fırsatlar içerik ögesi kapsamında yer vermesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü entegre raporlama, geleneksel finansal raporlamadan farklı olarak geleceğe yönelik bilgileri de içeren bir finansal raporlama çerçevesi olarak ele alınmaktadır.

Çalışmada, Johannesburg Borsası'na kayıtlı 23 şirketin 2019 yılı entegre raporları içerik analizi ile incelenmiştir. 23 şirketten; 9 şirketin salgına ilişkin bilgilere yer verdiği tespit edilmiştir. Bu 9 şirketin, entegre raporu ayrıca COVID-19 salgınının, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesinde belirlenen kılavuz ilkeler ve içerik öğelerine göre ne şekilde ele alındığı incelenmiştir. Çalışmada incelenen entegre raporlara ilişkin kılavuz ilkeler ve içerik öğelerine göre değerlendirmeler aşağıda verilmiştir:

- Kılavuz ilkeler entegre raporun içeriği ve bilgilerin nasıl sunulduğuna dair yol göstermektedir. Bu ilkeler kapsamında; entegre raporların COVID-19 salgınına ilişkin içerdiği bilgileri değerlendirdiğimizde özellikle önemlilik ilkesi gereği şirketlerin salgına ilişkin açıklamalara yer verdiği görülmektedir. Ancak söz konusu salgının, şirketin stratejileri ve paydaşları üzerine olası etkilerinin az sayıda şirket tarafından detaylı bir şekilde analiz edildiği görülmektedir. Salgına ilişkin en detaylı bilgileri sunan Nedbank Group Ltd. salgın sonrası 2020 hedeflerini revize ederek salgının olası etkilerini sayısal olarak paydaşlarıyla paylaşmıştır.
- Çalışmada değerlendirilen bir diğer husus ise, entegre raporların uzunluğudur. Entegre raporun kılavuz ilkelerinden biri, kısa ve öz

olmasıdır. Çalışmada; en kısa raporun 51 sayfa ile Nedbank Group Ltd. şirketine ait olduğu görölmektedir. Söz konusu şirket en iyi entegre rapor ödülünde birinci sırada olan şirkettir. Bu şirketin, aynı zamanda entegre raporunda COVID-19 salgınına ilişkin en detaylı bilgiyi sunan şirket olduğu tespit edilmiştir.

- İçerik öğeleri, bir entegre raporun içermesi gereken asgari bilgilere ilişkin yol göstermektedir. Salgının entegre raporlarda özellikle riskler ve fırsatlar içerik öğesine göre raporlanması beklenmektedir. Bu kapsamda entegre raporları değerlendirdiğimizde; salgının genellikle 2020 yılına ait bir belirsizlik, şirketi etkileyebilecek bir olay olarak ele alındığı görölmektedir. Kurumsal yönetim içerik öğesi kapsamında Nedbank Group Ltd. şirketi, salgından kaynaklı riskleri yönetmede oluşturulan komiteleri ve bu komitelerin görevlerini detaylı bir şekilde sunmaktadır. İş modeli içerik öğesi kapsamında ise Gold Fields Ltd. salgın dönemi altın fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalar hakkında bilgi vermektedir.
- Şirketlerin tamamının risk olarak COVID-19 salgınına ilişkin bilgi verdiği görölmekle beraber, salgının risk ve fırsatlarının büyüklüğü, şirketin bu risklere ne şekilde cevap vereceği, aldığı önlemler vb. gibi hususların ise az sayıda şirket tarafından değerlendirildiği görölmektedir. Burada salgının etkilerinin alınan/alınacak tedbirler kapsamında raporlama tarihi itibarıyla belirsizlik içermesinin rol oynadığı değerlendirilmektedir.
- Şirketin değer yaratma sürecinde belirlediği hedeflere ulaşmasını etkileyen bir unsur olarak COVID-19 salgının etkileri hakkında az sayıda şirketin detaylı bir analiz yaptığı görölmektedir. Bu duruma yine salgına ilişkin belirsizliklerin neden olduğu düşünölmektedir.

Çalışmada ayrıca yayınlanan entegre raporların tarihi de incelenmiştir. 9 şirketin entegre raporu da, COVID-19 salgınına ilişkin öngörü yapılabilecek tarihlerde düzenlenmiştir. Bu nedenle, tüm şirketlerin salgın ile ilgili daha detaylı bilgiyi sunması beklenmektedir. Bu şekilde entegre raporlarda sunulan bilgilerin paydaşlar için daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmadan elde edilen veriler ışığında; entegre raporlarda birçok şirketi etkileyen COVID-19 salgınının az sayıda şirket tarafından raporlandığı görölmektedir. Raporlayan şirketlerin ise, konuyu detaylı bir bilgiden çok genel olarak ele aldığı tespit edilmiştir. Entegre raporlamanın Türkiye’de henüz çok yaygın olmadığı tespit edilen bir diğer husustur. 2019 yılı entegre rapor yayınlayan 12 şirket ve 2 sivil toplum kuruluşundan, sadece Garanti Bankası BBVA’nın, Türkiye İş Bankası’nın, Yapı Kredi Bankası’nın, Aslan Çimento ve Adana Çimento’nun Entegre Faaliyet Raporu’nda salgına yer verdiği tespit edilmiştir. Bu beş şirketten sadece Yapı Kredi Bankası’nın

salgını diğer bankalara göre daha detaylı ele aldığı ancak verilen bilgilerin genel olduğu görülmüştür.

Entegre raporlamanın amacı ve beklenen faydaları değerlendirildiğinde, salgın gibi olağanüstü durumlara ilişkin geleceğe yönelik bilgilendirmeler kapsamında henüz entegre raporlamanın hedeflenen düzeyde düzenlenmediği değerlendirilmekle beraber 2020 yılına ait entegre raporlarda salgınla ilgili daha detaylı bilgi sunulması beklenmektedir.

## KAYNAKÇA

Adana, B. A., Özbirecikli, M. (2020). Bağımsız Denetim Sürecinin Covid-19 Salgınının Etkileri Açısından Değerlendirilmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 2080-2093.

Ağdeniz, Ş. (2018). Entegre Raporlamada İç Denetimin Rolü. *Mali Çözüm*, 147, 121-138.

Altınay Tarakçıoğlu Ayşenur (2016). Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (25), 47-64.

Aras G., Özsözgün Çalışkan, A., Esen, E., Kutlu Furtuna, Ö. (2019). Türkiye’de Entegre Raporlama: Mevcut Durum, Paydaşların Algı ve Beklentileri. ACCA, CFGS, KPMG, İstanbul, Ocak 2019.

Aras G., Uğur Sarıoğlu, G. (2015). *Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama*, TÜSİAD Yayın No:T/2015, 10-567.

Aydın, S. (2015). Kurumsal Raporlamanın Evrilme Sürecine İlişkin Bir İrdeleme, *Mali Çözüm*, Temmuz-Ağustos, 61-72.

Battal, Ü. (2018). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Entegre Raporlama: Türk Hava Yolları ve Güney Afrika Hava Yolları İncelemesi, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 11 (3), 393-423.

Berksoy, B. (2018). *Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlama Metodolojisinin Sektörel Bazda Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Denetim Yüksek Lisans Programı.

Bircan, N. G. (2020). Belirsizlik ve Kriz Durumlarında Çevik Denetim Anlayışı ve Denetim Mesleği Üzerine Etkileri: Covid-19 Vakası Üzerine Bir Değerlendirme. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 30 (161), 245-258.

Entegre Raporlama Türkiye Ağı - ERTA, Sunum. (2017). Çevrimiçi [www.entegreraporlamatr.org](http://www.entegreraporlamatr.org), Erişim Tarihi:8 Mayıs 2020.

Ercan, C., Kestane, A. (2017). Entegre Raporlama ve Türkiye’deki Uygulama Örnekleri Üzerine Bir Araştırma, *Kırklareli Üniversitesi İktisadi*

ve *İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (4) (Özel Sayı: Türk Dünyasında Afro-Avrasya Çalışmaları Kongresi), 73-86.

Ernst and Young. (2019). Excellence in Integrated Reporting Awards 2019.

Gençoğlu Gücenme, Ü., Aytaç, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BIST Uygulamaları, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, 51-66.

IIRC (International Integrated Reporting Council) (2013). “Uluslararası Entegre Raporlama (ER) Çerçevesi”, Aralık 2013.

Karakaya, G. (2020). Covid-19 Gündeminde İşletme Sürekliliği ve Bağımsız Denetim İlişkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19 (37), 14-29.

Kılıç İşgüden, B. (2018). Entegre Raporlama ve Türkiye’deki Gelişmeler: Entegre Rapor Hazırlayan İşletmeler ve Bist Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler Açısından Bir İnceleme, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(1), 28-64.

Köse, T., Ağdeniz, Ş. (2020). Covid-19 Salgınının BDS 570 İşletmenin Sürekliliği Standardının Uygulama Sürecine Etkileri. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*. 30 (161), 69-94.

Nedbank Group Integrated Report. (2019). Çevrimiçi <https://nedbank.co.za/content/nedbank/desktop/gt/en/investorrelation/information-hub/integrated-reporting/2019.html>. Erişim Tarihi: 30.04.2020

Ulusan, H. (2009). Çevresel Raporlama Rehberleri ve İşletme Çevresel Raporlarında Açıklanması Gereken Bilgiler, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 181-206.

Yılmaz E., Aslan, T. (2019). Kurumsal Raporlamanın Gelişimi: Finansal Tablolardan Entegre Raporlamaya Doğru, *ISPEC Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi*, 10-12 Haziran 2019, 424-431.

